

KUTADGU BİLİG'DEKİ HÜKÜMDAR KÜNTOGDI TİPİNE GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN BİR YAKLAŞIM DENEMESİ

Dr. Ahmet DEMİRTAŞ*

Özet: Göstergeler, kendileri dışında temsil ettikleri olgu veya nesnelerin yerini alarak toplumsal hayatın her alanında dizgeler biçiminde bulunurlar. Bu toplumsal alanlardan birisi de dildir. Göstergebilim dilsel göstergeleri inceleyerek metinlerdeki anlam katmanları belirler. Kutadgu Bilig'deki Küntogdi tipi göstergebilimsel açıdan incelendiğinde, Küntogdi tipinin iki gösterilene sahip olduğu ortaya çıkar: Hükümdar ve güneş. Güneşin ve hükümdarın ise üç özelliği öne çıkar: Işık ve adalet, parlaklık ve dürüstlük, sıcaklık ve erdem.

Anahtar kelimeler: Kutadgu Bilig, Küntogdi tipi, Göstergebilim, Dilsel göstergeler, Dilbilgisi.

An Approach Semiologically on the Ruler Küntogdi Type in Kutadgu Bilig

Summary: Signs emerge in all parts of social life as systematics by replacing the phenomena or objects they represent. One of these social fields is language. Semiology determines the meaning segments in texts using linguistic signs. When Küntogdi type is examined in terms of semiology, it's obvious that it has two signified: Ruler and the sun. The sun and the ruler have three properties: Light and justice, brightness and honesty, heat and virtue.

Key words: Kutadgu Bilig, Küntogdi type, Semiology, Linguistic signs, Grammar.

1. GİRİŞ

İletişim bakımından sahip oldukları önem dolayısıyla göstergeler, toplumsal hayatın her alanında yer alır. Toplumsal uzlaşma esas olmak üzere anlamlı birer dizge oluşturan bütün kültür olguları, göstergebilimin inceleme alanına girer: Resim, müzik, mimarlık, tiyatro, sinema, edebiyat, vb. gibi. Göstergebilimin amacı, bütün bu anlamlı dizgeleri çözümlmek ve bu dizgelerin anlam katmanlarını ortaya koymaktır.

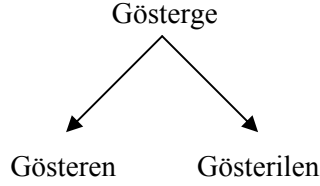
* Ondokuz Mayıs Üniv., Fen-Ed. Fak., TDE Böl., SAMSUN demirtas@omu.edu.tr

“Gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanabilir” (Rifat, 1996: 9).

Göstergebilimi, kısaca göstergeleri ya da gösterge dizgelerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlamak mümkündür.

“Göstergenin görevi, değiştirmelik ögesi olarak çağrıştırdığı başka bir şeyi göstermek, onun yerini almaktır” (Benveniste, 1995: 115).

Gösterge, bir gösteren ve bir de gösterilenden oluşur:

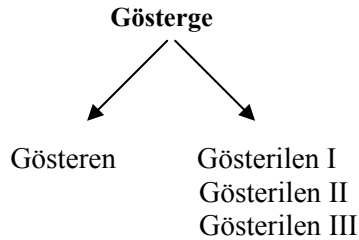
Göstergeler, bir olguyu çeşitli şekillerde anlatan simgelerdir. Bu yönüyle gösterge, iletişimin bir birimidir ve çeşitli dizgeler kurarak toplumsal bildirişimin oluşmasını sağlar.

“Dilsel göstergeler belli dilbilgisi kuralları içinde, yani belli bir dizge, düzen içinde karşımıza çıkarlar. Bu düzen de, bir dereceye kadar, gerçekliğe yakıştırılan tekrar, karşıtlık, çağrışım, neden-sonuç gibi ilkelerin yansıdığı bir düzendir. Dil de, bir bakıma, kurduğu modeller ve dizgelerle (dilbilgisi) bize dünyayı yorumlama olanağı sağlar” (Erkman, 1987: 22).

Gösterge kavramına metin bağlamında bir veya birden fazla anlama sahip ya da düz anlam veya yan anlama sahip simgesel olgular açısından yaklaşacak olursak; her göstergenin çeşitli duygu değerlerine sahip çeşitli anlamlar taşıdıkları görülür.

“Cassirer’de imgeler verilir, semboller ise yapılırlar. Semboller, imgelerden yani algı ve tecrübeden meydana getirilir. Zihin imgeleri alıp sembol olarak iş görecekle şekle sokar. Bu işlem açık bir şekilde dilde görülür. Sözcükler görülmüş veya işitilmiş duyusal imgelerdir. Ama anlamlı olarak kullanılırlar. Bundan dolayı semboller olarak kullanılırlar. O halde dil, sembolik bir formdur” (Turgut, 1991: 81).

Göstergebilim açısından yapılacak metin incelemelerinde simgesel bağlamda göstergelerin sahip oldukları sembol değerlerinin tespiti, göstergelerin buldukları dizgelerdeki anlamlarını ortaya koymak bakımından önemlidir. Sembolik niteliğe sahip bir gösterenin birden fazla gösterileni bulunabilmektedir:

Biz bu yazımızda, 1069 yılında **Yusuf Has Hacıp** tarafından dört sembolik kahramanın karşılıklı konuşmaları şeklinde kaleme alınan ve bir tür siyasetname olan *Kutadgu Bilig*'deki *Küntogdı* tipini göstergebilimsel bir yaklaşımla incelemeye çalışacağız. Bu inceleme sırasında numaralarıyla birlikte verilen beyitler ve bu beyitlerin günümüz Türkçesi'ne çevrilmiş şekilleri *Kutadgu Bilig I* (Arat: 1979a) ve *Kutadgu Bilig II*'den (Arat: 1994) alınmıştır. Beyitlerin sıra numaraları verildiği için sayfa numaralarının verilmesi gerekli görülmemiştir.

2. GÜNEŞ VE HÜKÜMDAR

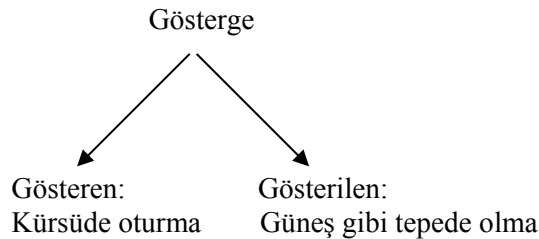
Kutadgu Bilig'de hükümdar için *Küntogdı* adının kullanılmasının önemli bir yeri vardır. Bu isim sıradan bir isim değil seçilmiş, sembolik bir isimdir. Hükümdarın ve hükümdarlığın özellikleriyle güneşin özellikleri arasında benzetme ilgisi kurularak, hükümdara *Küntogdı* adı verilmiştir.

Hükümdar *Küntogdı*, eserin 771-772. beyitlerinde şu şekilde tasvir edilmektedir:

Kümüş kürsi urmuş üze oldurur
Bu kürsi adakı üç adrı turur
(*Bir gümüş taht üzerine oturmuştu; bu tahtın birbirine bağlanmamış üç ayağı vardı.*)

Bedük bir biçekig eligde tutar
Solındın uragun onğındın şeker
(*Elinde büyük bir bıçak tutuyordu; solunda bir acı ot ve sağında şeker bulunuyordu.*)

Hükümdar, üç ayaklı bir kürsü üzerinde oturmaktadır. Kürsünün üç ayağı, hükümdarın üç dayanağını temsil eder. Bu üç dayanak, hükümdarın *hüküm vermesi*, *cezalandırması*, ve *adaleti sağlaması*dır. Hükümdarın elinde tuttuğu bıçak hüküm vermesinin, uragun (acı ot) cezalandırmasının, şeker de adaleti sağlamasının göstergeleridir. Sosyal düzenin devamı için hükümdar, bu üç dayanağın dengesini sağlamak zorundadır.

Hükümdar, Aytoldı'nın kendisine üzerinde oturduğu üç ayaklı gümüş kürsü, elinde tuttuğu bıçak, solunda bulunan uragun (acı ot) ve sağında bulunan şekerin hangi anlama geldiğini sorunca bunları, 799-814. beyitlerde şu şekilde açıklar:

Bu kün me meniñ bu özüm kılkların
Sanğa körkitür barça erdemlerin

(Bugün de ben kendi tabiatımı ve bütün meziyetlerimi sana gösteriyorum.)

Munu men me körgil könilik törü
Törü kıkları bu baka tur körü
(İşte bak, ben de doğruluk ve kanunum; kanunum vasıfları bunlardır, dikkat et.)

Bu kürsi özele öz oldurduki
Adaki üç ol kör ay könglüm tokı
(Bak, bu üzerinde oturduğum tahtın üç ayağı vardır; ey gönlümü doyan.)

Kamug üç adaklıg emitmez bolur
Üçegü turur tüz kamıtmaız bolur
(Üç ayak üzerinde olan hiçbir şey bir tarafa meyletmez; her üçü düz durdukça taht sallanmaz.)

Kalı üç adakta emitse biri
İkisi kamıtar uçar ol eri
(Eğer üç ayaktan biri yana yatarsa, diğer ikisi de kayar ve üzerinde oturan yuvarlanır.)

Kamug üç adaklıg köni tüz turur
Kalı bolsa dört kör bir egri bolur
(Üç ayaklı olan her şey doğru ve düz durur; eğer dört ayaklı olursa, biri eğri olabilir.)

Kayu nenĝ tüz erse kamugı uz ol
Kamug uz körü barsa kılki tüz ol
(Düz olan bir şeyin her tarafı iyidir; her iyinin, dikkat edersen, tavır ve hareketi düzgündür.)

Kayu nenĝ emitse kör egri bolur
Kamug egriler isiz urgı bulur
(Hangi şey yana yatarsa, eğri olur; her eğrilikte bir kötülüğün tohumu vardır.)

Kayu tüz emitse turumaz tüşer
Kayu nenĝ köni bolsa tüşmez serer
(Düz olan yana yatarsa, duramaz düşer; hangi şey doğru ise, düşmez, yerinde durur.)

Meniĝ kılkıım ol kör emitmez köni
Köni egri bolsa könilik küni
(Bak, benim tabiatım da yana yatmaz, doğrudur; eğer doğru eğilirse, kıyâmet kopar.)

Könilik özele keser men işig
Adırmaz men beğsig ya kulşig kişig

(Ben işleri doğruluk ile hallederim; insanları, bey veya kul olarak, ayırmam.)

Bu böğde biçek kim eligde turur
Bıçıklı kesikli turur ay unur
(Ey becerikli insan, elimdeki bu bıçak biçen ve kesen bir alettir.)

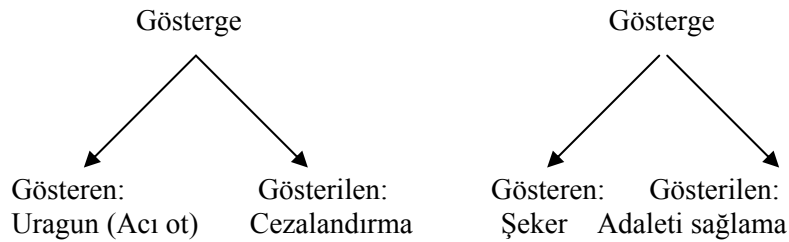
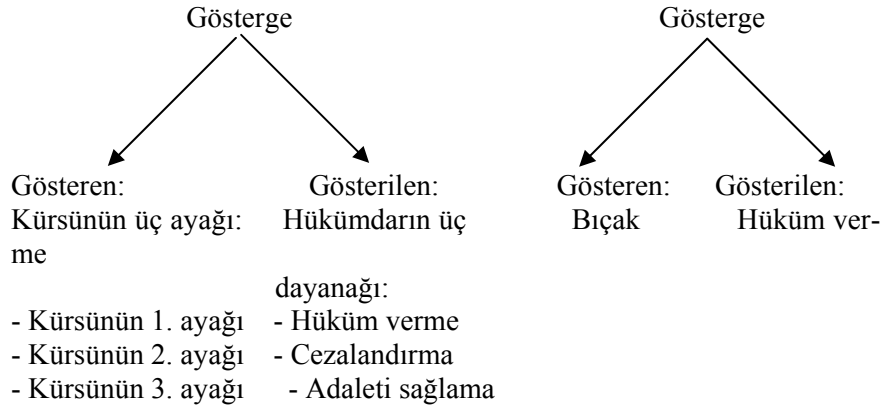
Biçek teg bıçar men keser men işig
Uzatmaz men da'vi kılığlı kişig
(Ben işleri bıçak gibi keser, atarım; hak arayan kimsenin işini uzatmam.)

Şeker ol kişi bir anğar küç tegip
Törü bulsa mindin kapugka kelip
(Şekere gelince, o zulüme uğrayarak benim kapıma gelen ve adaleti bende bulan insan içindir.)

Şeker teg süçiyü barır ol kişi
Sevinçlig bolur anda yazlur kaşı
(O insan benden şeker gibi tatlı tatlı ayrılır; sevinir ve yüzü güler.)

Uragun yime ol kişiler içer
Özi küçkey erse könidin kaçar
(Zehir gibi acı olan bu Hint otunu ise, zorbalar ve doğruluktan kaçan kimseler içer.)

Beyitlerde anlatılan durumu gösterge şemalarında şu şekilde gösterbiliriz:

Hükümdarın temsil ettiği *köni törü* (doğru kanun) (Arat, 1979b: 278 ve 462), sosyal düzeni ve sosyal düzenin idamesinin teminini sağla-

yan “güç”ü temsil etmektedir. Eserin yazıldığı çağda kanunlar, hükümdarın şahsında toplanmaktadır. Uygulanan kanunlardan da hükümdar sorumludur. Sosyal düzenin, *köni törü* (doğru kanun) doğrultusunda sürmesi için, her zaman parlaklığını ve bütünlüğünü muhafaza eden güneşin dünyadaki her şeyle aynı mesafede olması, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi herhangi bir ayırım yapmadan ışık yayarak karanlığı yok etmesi, her şeyi aydınlatması, sıcaklığıyla her şeyi ısıtması, bütün canlılar için bir yaşama ortamı oluşturması gibi, hükümdarın da tüm insanlara aynı mesafede, eşit ve âdil olmasını, cesaret sahibi, dürüst ve erdemli olmasını vurgulamak için hükümdara *Küntogdı* adı verilmiştir. 824-832. beyitlerde bu durum şöyle ifade edilir:

İlig aydı bilge meniñ kılıcı
Körüp menğzetü urdı bu atımı
(Hükümdar cevap verdi: Âlim benim tabiatımı güneşe benzeterek, bu adı verdi.)

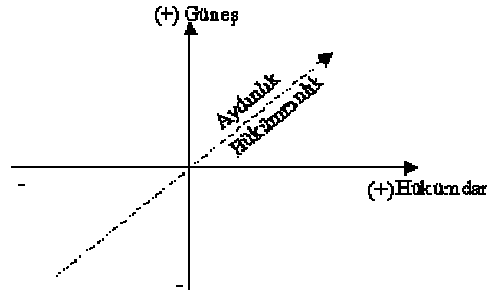
Künüg kör irilmez tolu ok turur
Yaruklukı bir teg talu ok turur
(Güneşe bak, küçülmez, bütünlüğünü dâima muhafaza eder; parlaklığı hep aynı şekilde kuvvetlidir.)

Meniñ me kılıncım anğar okşadı
Könilik bile toldı eksümedi
(Benim tabiatım da ona benzer, doğruluk ile doludur ve hiçbir vakit eksilmez.)

İkinçi togar kün yarur bu ajun
Tözü halkka tegrür yokalmaz özün
(İkincisi, güneş doğar ve bu dünya aydınlanır; aydınlığını bütün halka eriştirir, kendinden bir şey eksilmez.)

Meniñ me törüm bu yokalmaz özüm
Kamug halkka bir teg ne kılıcı sözüm
(Benim de hükmüm böyledir, ben ortadan kaybolmam; hareketim ve sözüm bütün halk için aynıdır.)

Üçünçi bu kün togsa yirke işig
Çiçek yazlur anda tümen ming tüsig

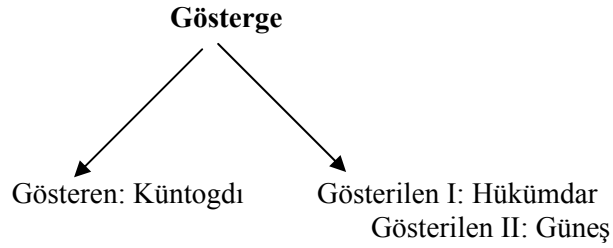
(Üçüncüsü, bu güneş doğunca, yere sıcaklık gelir; o zaman binlerce renkli çiçekler açılır.)

Kayu ilke tegse mening̃ bu törüm
Ol il barça itlür taş erse korum
(Benim bu kanunum hangi memlekete erişirse, o memleket baştanbaşa taşlık ve kayalık dahi olsa, hep düzene girer.)

Togar kün arıg ya arıgsız timez
Kamugka yarukluk birür eksümez
(Güneş doğar, temiz veya kirli demeden her şeye aydınlık verir; kendisinden bir şey eksilmez.)

Mening̃ me kılınçım bu ol belgölüg
Tözüke tegir barça mindin ülüg
(Benim de hareketim tıpkı böyledir; herkes benden nasibini alır.)

Beyitlerde anlatılan durumu gösterge şemasında şu şekilde gösterebiliriz:

Hükümdar ile güneş arasında doğru orantı kurularak güneş ve hükümdar gösterenlerinin sembolik değerleri olan aydınlık ve hükümlanlık kavramları arasında bir benzetme ilgisi kurulmuştur. Dolayısıyla, hükümdar *Küntogdı*'nin hükümlanlığı ile güneşin aydınlığı arasında bir doğru orantı kurulmuş olmaktadır. Bu durumu göstergebilimsel olarak iki boyutlu bir düzlemde şu şekilde gösterebiliriz:

Bu iki boyutlu model düzlemde, *Küntogdı* ve *güneş* arasındaki ilişki bu şekilde gösterilebilmektedir. Hükümdar kendisini güneşe benzetmektedir. Bu benzetişte güneş ve hükümdarın öne çıkan en belirgin üç özelliği şunlardır: Işık ve adalet, parlaklık ve dürüstlük, sıcaklık ve erdem.

2.1. Işık ve Adalet

Hükümdar, sahip olduğu özellikler bakımından sosyal düzen içindeki en önemli kişidir. O, hem kanun koyan hem de kanunların uygulanmasından sorumlu olan kişidir.

“Yusuf Has Hâcib’e göre, hükümdarın ana görevlerinden biri halkı (= budun) yönetmektir. Halkı yönetmenin en önemli aracı ise kanun (= törü)’dur. «Törü» ile «Budun»u yönetmede varılması gereken tek amaç ise adalet (=könilik) olmalıdır” (Arslan, 1987: 26).

Bu yüzden hükümdarda bulunması gereken özellikler büyük önem arz etmektedir. *Kutadgu Bilig*'de vurgulanan, bir hükümdarın sahip olması gereken en önemli özelliklerinden birisi *adaletli* olmasıdır. Şu beyitlerde bu durum açıkça ifade edilmektedir:

İdi edgü beglig takı edgürek
Törü ol anı tüz yoritgu kerek
(*Beylik çok iyi bir şeydir, fakat daha iyi olan kanundur ve onu doğru tat-
bik etmek lazımdır. b.454*)

Bu beglig ulı kör könilik turur
Köni bolsa begler tiriglik bolur
(*Bu beyliğin temeli doğruluktur; beyler doğru olursa, dünya huzura ka-
vuşur. b.819*)

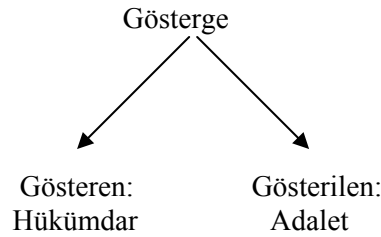
Kayu beg törü birse ilde köni
İlin itti kodtı yaruttı küni
(*Hangi bey memlekette doğru kanun koydu ise o, memleketini tanzim et-
miş ve gününü aydınlatmıştır. b.2017*)

Köyer ot turur küç yagusa küyer
Törü suv turur aksa nimet öner
(*Zulüm yanar ateştir, yaklaşanı yakar; kanun sudur; akarsa, nimet yeti-
şir. b.2032*)

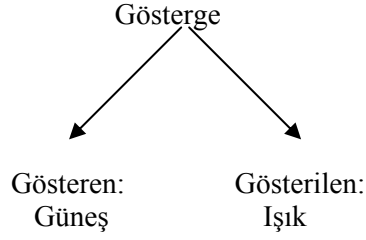
Biliglig kerek beg ukuşlug köni
Yüreklig hem öglüg bedüse üni
(*Bey bilgili, akıllı ve âdil olmalı; şöhretinin yayılması için de cesur ve
tedbirli davranmalıdır. b.2168*)

Könilik öze sen turu kıl törü
Törü birle beglig turur ol örü
(*Sen her vakit doğrulukla hükmet; beylik kanun ile ayakta durur. b.5285*)

Bu beyitlerde göstergebilimsel olarak sembolik değer bağlamında hükümdar “gösteren”inin “gösterilen”i *adalettir*.

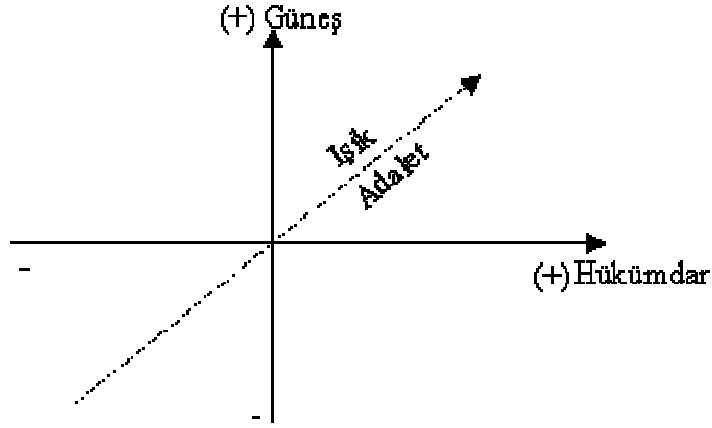

Yine bu bağlamda hükümdarın özellikleriyle güneşin özellikleri arasında kurulan benzetme ilgisiyle güneş “gösteren”inin “gösterilen”i de *ışıktır*.

Güneş, ışığını kaybettiği zaman karanlık çöker, ışığını yaydığı nesnelere üzerinde hakimiyetini kaybeder. Hükümdar da adaletini ya da âdil olma özelliğini kaybettiği zaman hükmü altındaki insanlar üzerinde hakimiyetini kaybeder. Zira adaletin olmadığı yerde zulüm vardır, her zulüm isyan doğurur ve her isyan bir hakimiyeti yıkmak için vardır.

İki boyutlu düzlemde *ışık* ve *adalet* arasındaki ilişkiyi şu şekilde gösterebiliriz:

Güneşin herhangi bir ayırım yapmadan canlı-cansız her şeyi kapsaması gibi hükümdar da iyi-kötü, güzel-çirkin gibi herhangi bir ayırım yapmadan herkese adaletli davranmalı, adaletini herkese ulaştırmalıdır. Hükümdar tüm insanlara aynı mesafede olmalıdır.

Güneş ışığının karanlıklar üzerine kurduğu hâkimiyet gibi cihan üzerine bir hâkimiyet kurmak isteyen her hükümdar adaletli olmak zorundadır.

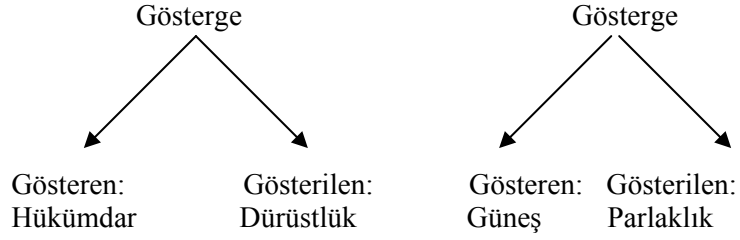
2.2. Parlaklık Ve Dürüstlük

Hükümdarın sahip olması gereken diğer özellik *dürüst* olmasıdır. Aşağıda verilen beyitte de belirtildiği gibi, halkı yöneten kişinin halka faydalı olabilmesi için dürüst bir kişiliğe sahip olması gerekmektedir.

Tili çın kerek bolsa köngli köni
Budunka asıg kılsa togsa küni

(Beyin dili dürüst ve kalbi doğru olmalı ki, halka faydalı olsun ve güneşi doğsun. b.2010)

Güneşin sahip olduğu parlaklık hep aynı şekilde kuvvetlidir. Bütünlüğünü daima muhafaza eder ve küçülmez. Hükümdar da doğruluk ve dürüstlük sahibi seçkin bir insan olmalı ve bu özelliğini daima muhafaza etmelidir. Dürüstlük özelliğini kaybeden bir hükümdar, halkın güvenini de kaybeder. Böyle bir durumda hükümdarın hükümdarlığı da zayıflayacaktır. Gösterge şemasında hükümdar ve aralarında benzetme ilgisi bulunan güneşi, gösterilenleriyle birlikte ayrı ayrı şu şekilde gösterebiliriz:

Dürüst bir hükümdarın hükmü altında yaşayan halk her zaman huzur ve güven içinde müreffeh bir hayat yaşar. Güneşin hiç eksilmeyen parlaklığını koruması gibi dürüstlüğü her zaman koruyan bir hükümdar halkın huzurunu, dolayısıyla hakimiyetinin de devamını sağlar. Halkı yöneten kişi dürüst olmalıdır. Aşağıdaki beyitlerde de bu durum vurgulanmaktadır.

Sözin kıyguçı begke tutma umunç
Tiriglik yava bolga kılğay ökünç
(Sözünde durmayan beye ümit bağlama, ömrün boşuna geçer ve pişman olursun. b.2013)

Kamugda yaragsız ay ilig kutı
Bu begler öze kopsa yalğan atı
(Ey devletli hükümdar, en kötüsü beylerin adının yalancıya çıkmasıdır. b.2037)

Sözi çın kerek beg ne kılık bütün
Inansa anğar halk tirilse kutun
(Beyin sözü doğru olmalı, tavır ve hareketi itimat telkin etmelidir ki, halk ona inansın ve huzur içinde yaşasın. b.2038)

İlig aydı begke idi ked yavuz
Tilin sözlemiştin yana yansa öz
(Hükümdar şu cevabı verdi: bir bey için, verdiği sözden dönmek çok fena bir şeydir. b.5072)

Ulugluk yimesün ol elgi uzun
Yanar erse tilde yoritmiş sözün
(Verdiği sözden dönen bey hiçbir zaman büyüklüğe ermesin. b.5073)

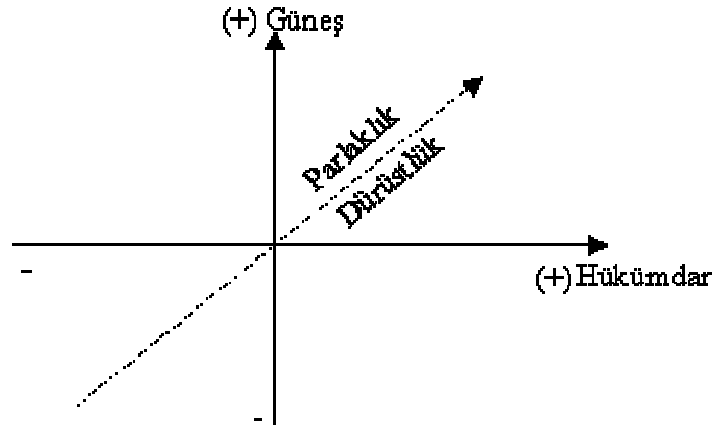
Ajunka elig bolmasun ol kişi
Tili yalğan erse kılınçı buşı
(Yalancı ve öfkeli insan hiçbir zaman dünyaya hakim olmasın. b.5074)

Neteg beg bolur ol budunka ulug
Tili yalğan erse kör elgi kurug
(Yalancı ve hasis kimse nasıl halka beylik edebilir. b.5075)

Sözi çın kerekbeg kıyısız köni
Sözinde yanığıltime er anı
(Bey sözü dürüst olmalı ve o bundan caymamalıdır; sözünden dönen kimseye erkek denilmez. b.5079)

Budunda talu sen talu tut kılık
Könğül til köni tut köni tut yorık
(Sen halkın seçkinisin, hareketin de seçkin olsun; düşüncen ve sözün de dürüst ve doğru olsun. b.5223)

Hükümdar, özü-sözü doğru, dürüst bir insan olarak halk için örnek bir insandır. Hükümdar dürüst olursa halk da ona güvenir. Halkın güveni hükümdarın hükümdarlığının devamını sağlar. Böylece hükümdar, güneşin hâkimiyeti gibi bir hâkimiyete sahip olur. İki boyutlu düzlemde göstergebilimsel olarak bu durumu da şöyle gösterebiliriz:

Ayrıca, 2113-2114. beyitlerde beyler ile beylerin hükmü altındaki insanlar arasındaki ilişki şu şekilde vurgulanmıştır:

Bu begler ne yolça yorısa kalı
Uş ol beg yorıkı bu kulnuñ yolu
(Beyler hangi yoldan giderlerse, beylerin bu gidişi kulun da yoludur.)

Begi edgü bolsa yorıkı köni
Takı artuk edgü yorıgay kuli
(Beyi iyi ve gidişi doğru ise, kulu da daha iyi yürüyecektir.)

2.3. Sıcaklık ve Erdem

Bir hükümdarda bulunması gereken diğer özellik, erdemdir. Türkçe sözlükte erdem, "Ahlâkın övdüğü iyilikçilik, alçak gönüllülük, yi-

ğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adı, fâzilet” (TS, 1998: 718) olarak geçmektedir. Aşağıdaki beyitlerde bir hükümdarın erdem sahibi olması gerektiği vurgulanmıştır.

Ukuş bolsa aslı bolur bolsa er
Bilig bolsa beglig kılır kılsa er
(Akıl olursa, insan olsa olsa asil insan olur; bilgi olursa, insan yapsa yapsa beylik yapar. b.300)

Kılınç edgü erdem kerek minğ tümen
Anın tutsa il kend kötürse tuman
(İl ve şehirleri idare, sulh ve sükûneti temin etmek için, hükümdarın iyi tabiat ve binlerce fazilet sahibi olması lazımdır. b.1981)

Ay ilig bu kaç nenğ kerek begke kör
Budunka sevülse orun bolsa tör
(Halk tarafından sevilmesi ve itibar görmesi için, ey hükümdar, beyin şu bir şeye sahip olması lazımdır. b.2071)
Küler yüz süçig söz silig öz kerek
Kılınçı bularka tükel tüz kerek
(O güler yüzlü, tatlı sözlü, yumuşak huylu olmalı ve bütün hareketlerinde de bunlara uygun davranmalıdır. b.2072)

Könğül tutsa kodkı hem elgi akı
Bularka yaraşı bagırsaklıkı
(Bey gönlünü alçak tutmalı, eli açık olmalı, merhameti de bunlarla müte-nâsip bulunmalıdır. b.2073)

Kamug türlüg erdem bu bilse tükel
Yırak erse andın yaragsız muhal
(Her türlü fazîleti tam olarak elde etmeli; uygunsuz ve olmayacak şeylerden uzak durmalıdır. b.2074)

Kişi ödrümi bu budunda talu
Talu ödrüm ol bu irüksüz tolu
(Böyle bir bey insanların seçkini ve halkın iyisidir; seçkin ve iyi olan kimse eksilmeyen bir aya benzer. b.2075)

Ajun budnı barça anğar kul bolur
Ajun yir bu begler tilekin bulur
(Bütün dünya halkı ona kul olur; bu gibi beyler dünyaya hakim olurlar ve bütün dileklerine kavuşurlar. b.2076)

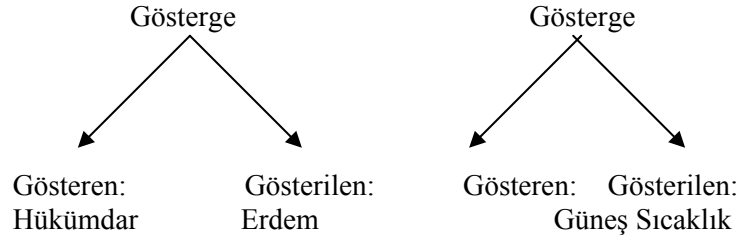
Negü beg bolur ol ay ilig kutı
Kiterkese kuldın çıgaylık atı
(Ey devletli hükümdar, eğer kuldan fakir adını kaldıramazsa, o nasıl bir bey olur? b.2983)

Ajunçıka erdem kerek minğ tümen

Bu erdem bile yir ajunçı cihan
(Dünya hakimine binlerce fazilet lazımdır; dünya hakimi bu faziletler ile
cihanı elde eder. b.3009)

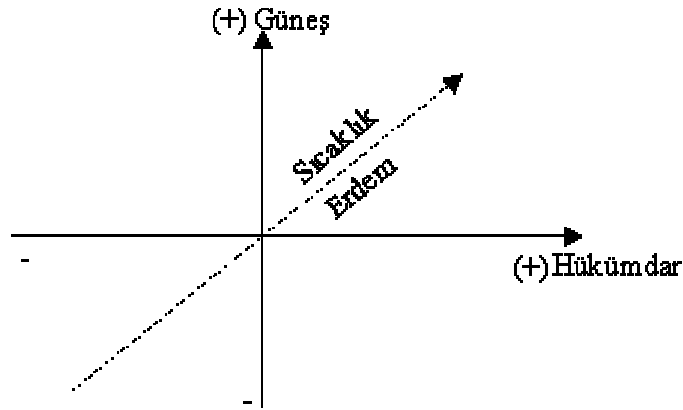
Sıcaklık, yaşama ortamı için en önemli unsurlardan biridir. Güneşin canlı ve cansız bütün varlıklara yararlı olabilmesi için belli miktarda sıcaklık yayması, onları ısıtması gerekmektedir. Hükümdar, güneş gibi yararlı olabilmek için erdem sahibi olmalıdır. Erdem, insanı diğer canlılardan ayıran, insanı insan yapan en önemli özelliklerden biridir. Önce ülkesine sonra dünyaya hakim olmak amacını taşıyan her hükümdarın da hâkimiyet kurabilmek ve hükümdarlık yapabilmek için erdem sahibi olması gerekir.

Güneş ve hükümdar arasında sahip oldukları sıcaklık ve erdem özellikleri bakımından kurulan benzetme ilgisini gösterge şemasında şu şekilde gösterebiliriz:

Hazine nerek köp er at çok kerek
Begi bay kereksiz budun tok kerek
(Hazine neye gerek, çok asker lazım; beyin zenginliğine lüzum yok, halk
tok olmalıdır. b.3031)

Hükümdarın erdem sahibi olması, Türk tarihi boyunca geleneksel olarak Türk devlet anlayışında görülen bir husustur. Hükümdar cömert, merhametli, şefkatli, bağışlayıcı, seçkin bir insan olmalıdır. Bu özelliklere sahip bir hükümdar, elbette halk tarafından sevilecek, kabul görecektir ve hükümdarlığı devam edecektir. İki boyutlu model düzlemde sıcaklık ve erdem arasındaki ilgi şu şekildedir:

3. SONUÇ

Kutadgu Bilig'de anlatılan kişiler içerisinde en önemli kişi *Küntogdı*'dir. *Küntogdı*, devletin yönetim mekanizması içinde en tepede bulunan, kanun koyucu ve bu kanunları uygulayıcı olan hükümdardır. Bu yüzden hükümdarın özellikleri büyük önem arz etmektedir.

Hükümdar güneş gibi olmalıdır. Güneş her zaman parlaklığını ve bütünlüğünü muhafaza ederek en tepede bulunur, dünyadaki her şeyle aynı mesafededir, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi herhangi bir ayırım yapmadan ısı ve ışık yayarak karanlıkları aydınlatır, bütün canlılar için bir yaşama ortamı sağlar.

Hükümdar da ülkenin en önemli ve yönetim mekanizmasının en tepedeki kişisi olarak tüm insanlara aynı mesafede olmalı, hiçbir ayırım yapmadan adâletiyle herkesi kucaklamalı, dürüstlüğü ve erdemi ile insanlara faydalı olmalı, insanların huzur içinde müreffeh bir hayat sürecekları bir ortam oluşturmalıdır. Bir hükümdar ancak bu sayede güneş gibi bir hâkimiyet sahibi olabilir.

Gösterge şemalarında da gösterdiğimiz gibi *Kutadgu Bilig*'de *Küntogdı* tipi anlatılırken hükümdar ve güneş arasında benzetme ilgisi kurulmuştur. Eserde *Küntogdı* tipinin gösterileni hem *hükümdar* hem de *güneştir*. Güneşin ve hükümdarın öne çıkan özellikleri ise *ışık ve adalet, parlaklık ve dürüstlük, sıcaklık ve erdemdir*.

KAYNAKÇA

- ARAT, Reşit Rahmeti (1979a), **Kutadgu Bilig -I- Metin**, TDK Yayınları, Ankara.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1979b), **Kutadgu Bilig -III- İndeks**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1994), **Kutadgu Bilig -II- Çeviri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ARSLAN, Mahmut (1987), **Kutadgu Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3414, İstanbul.
- BENVENİSTE, Emile (1995), **Genel Dilbilim Sorunları**, (Çeviren: Erdim ÖZTOKAT), Yapı Kredi Yayınları İstanbul.
- ERKMAN, Fatma (1987), **Göstergebilime Giriş**, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- RİFAT, Mehmet (1996), **Göstergebilimcinin Kitabı**, Düzlem Yayınları, İstanbul.
- TS, (1998), **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, C. I, Ankara.
- TURGUT, Prof. Dr. İhsan (1991), **Sanat Felsefesi**, Bilgehan Matbaası, İzmir